

▷ Dunajcsik Mátyás

A Herrgottssohn-portré

Darvasi Lászlónak

Ősz volt, épp egy irodalmi esten ültem egy krisztinavárosi pincehelyiségben, mikor az egyik alagsori ablakban megláttam atyai jóbarátom, Szív Ernő alakját. A színpadon a szokásos felállás: középen a műsorvezető, jobb kezénél a középkorú, második nagyregényéből lábadozó író, bal kezénél a fiatal költő, a barátom, akit az idősebb író választott maga mellé. Az egyik egy olyan városból érkezett, amit folyton elöntött a víz, a másik egy olyanból, amin tízévente végigsöpört a tűzvész: erről beszélgettek, miközben hátul, a bárpult mögött húsleves készült — egy szóval a kinti hideg ellenére is egy meglehetősen otthonos budapesti estének néztünk elébe.

Mivel nem sokkal az est kezdete előtt tanúja voltam, ahogy egy városszerte ismert költőnő talpig fekete bőrbe öltözve megérkezik, és ismeretlen tetteseknek átad egy középhosszú, fekete parókát, ehhez képest Szív Ernő feltűnése már egyáltalán nem lepott meg, hiszen tudtam, hogy éppen *Az irodalom ellenségei* című ciklusán dolgozik, s tulajdonképpen dolgozni jött ide. Hátrafordulva egy biccentéssel üdvözöltem az öregedő hírlapírót, aki most épp a vizet rázta le súlyos lódenkabátjáról. Kacagva szálltak róla az esőcseppek, mint egy Krúdy-novellában. Levetette magát egy távoli fotelba, közel az ajtóhoz, ahol még rágyújthatott, és a henteslegények szeretetteljes unalmával nézett végig a publikumon.

Amit a színpadon mondhattak, nem érdekelhette: egyszer még tárcában is megírta, hogy az Utolsó Irodalmi Estet 1914. június 27-én tartották a Fiume Kávéházban, aztán másnap kitört a háború, és reggel a kávéház újságosfiúja előbb tudott a trónörökös elleni merényletről, mint a politikusok vagy a költők. Ugyanezt később másodszor is megírta 1939. augusztus 31-ével, harmadszor pedig egy 1948-as dátummal. Amikor később kérdőre vontam, csak annyit mondott, hogy az igazi irodalmi estek után mindig kitör egy háború, vagy beáll egy diktatúra. De legalábbis elmúlik egy évszak.

Apropó merénylet: a színpadi asztalnál ülő barátom éppen egy verset olvasott fel, amelyben valakire vadászpuskával lőttek egy üres galériában. Az illető túlélte, és az élmény hatására modern művészé változott, vagy valami ilyesmi. A verset megtapsolták, engem azonban addigra már megcsapott az ajtóhoz közeli sarokból Szív Ernő egyiptomi szívarkáinak fanyar illata, s máris ott álltam anyám szoknyája mellett, alig tíz évesen, amikor Szív először jött hozzánk látogatóba.

*

Apámmal, a híres műtermi fényképpszel készített interjút a *Térezvárosi Hölgyfutár* részére, s a hosszúra nyúlt beszélgetést azzal

zárta, hogy mivel meggyőződése: a fotográfus a felejtés ellen dolgozik, az ilyen hivatásnál magasztosabbat ő elképzelni nem tud — amire apám a maga legendás szerénységével azt válaszolta, hogy ebben azért a betűvetés igencsak előkelő társa a fotográfiának, ezért a maga hivatását sem szabad alábecsülnie. Ez a szerencsétlen megjegyzés pedig olyan lavinát indított el, amely később apám és Szív hosszú évtizedeken át tartó barátságához vezetett.

Az udvarias Szív ugyanis ekkor heves magyarázkodásba kezdett, hogy hiszen a fotográfia mégiscsak erkölcsösebb katonája az emlékezetnek, hiszen ha akarna, sem tudha hazudni, míg az írott szöveg rakott szoknyaként egymásba redőzött mondatai között mindig ott lapul a hazugság apró, női revolvere... amire apám szavak helyett csak valami állati üvöltéshez hasonló öblös nevetéssel válaszolt, mielőtt a könnyeit törölgetve megragadta volna a zakójánál, hogy magával hurcolja a sötétszobába.

Ahogy ott álltunk elhúlva anyámmal és a nővéremmel a műteremlakás halljában, mindhárman meg voltunk győződve róla, hogy apám, aki természetére nézvést valóságos óriás volt, egyszerűen meg fogja ölni. Pedig semmi mást nem csinált, mint aprólékosan és részletesen bemutatta Szívnek azt, amit a fényképészek csak úgy hívnak maguk között: „retus”. A bibircsókokat, ráncokat, keléseket a frissen fotografált arcokon, a zsilittpengevel karcúsított derekakat, az utólag kipótoltt fogakat egy-egy kevésbé sikerült mosolyban, végül pedig kegyelemdőfésként az ötvenhét éves Bajor Gizit retus előtt és után. Aztán az egészet megtoldotta még néhány rosszul bevilágított, elvétett, rossz pillanatban készített felvétellel: megmutatta neki az angyali kisgyermek grimaszait, a tisztas kávékereskedők felpuffadt arcát, a bálkirálynők összekancsalodó, fennakadt szemeit is, nehogy az ifjú és naiv hírlapírónak szemernyi kétsége maradjon — aztán kedvesen, ám ellentmondást nem tűrve kitétte a szűrét.

Amikor Szív már a lépcsőház szecessziós spiráljában menekült, mintha örvény húzná lefelé, apám még utánakiáltott: „1855, ezt az évet jól vése a fejébe, ifjú barátom! Ekkor vesztette el a fotográfia az ártatlanságát, Párizsban, a Világkiállításon! Szegény alig volt tizenhat éves!”

Mert apám, ha a fotográfia történetéről volt szó, nem ismert tréfát, s a rossz nyelvek szerint ez a szenvedélyes érdeklődése állhatott amögött is, hogy párizsi tanulóévei végeztével Daguerrelányt vett el feleségül.

Előttem persze már régóta nem volt titok, miért olyan népszerű apám a megrendelők körében, s a viharos incidensre visszagondolva most eszembe jutottak azok a ritka próbafotók is apám gyűjteményéből, melyek Marcel Proust nagybeteg anyját, Jeanne Weilt ábrázolják az ifjabbik Nadar műtermében, két derítőlapp fehér lepkeszárnyai között, alig egy évvel a halála előtt. Jól tudtam, hogy a végső változatban az ödémáktól felpuffadt kezek majd kimaradnak a jótékony képkihívagatból, a szeme körül fáradtan lógó táskákat majd eltüntetik az ügyes retusőr szerzőszámai, az önuralomtól összeszorított, vékony ajkak pedig pár pillanattal később majd kedves mosolyba kényszerülnek, hogy az album következő, kidolgozott fotójáról immár csak az a sze-

retetteljes, bátor és intelligens asszony tekintsen le a hamarosan félárva sorsa jutó Proustra, akit a francia szerző később kétszeresen is halhatatlanná tett, amikor megmintázta róla *Az eltűnt idő nyomában* elbeszélőjének anyját és nagyanyját.

Első összездördülésük után mindannyian azt hittük, hogy a kidobott hírlapírót soha többé nem fogjuk látni. Ehhez képest Szív már a másnap reggeli nyitáskor ott állt apám műtermében, karján egy alig tizennyolc éves, halványan szeplőzött könyvtároskisasszonnyal, és a következő harminc-negyven évben rendre apámmal fényképeztette újabb és újabb szerelmeit.

*

Eközben barátom, a költő felolvasott még egy verset, amelyben egy másik, homoszexuális költő a tengerbe veti magát, miután az *Orizaba* nevű óceánjáró matrózai rosszul fogadják az érzékeny lélek félszeg udvarlását — de nem lehetett haragudni rá, rossz napjai voltak éppen, és különben is: a költészet nem hírlapírás, és nem is fotográfia. Az irodalmi est a végéhez közeledett, és időközben a húsleves is elkészült; hosszú sorok kezdtek el kígyózni a bárpult előtt, majd amilyen gyorsan összegyűltek, olyan hamar szét is széledtek a közönség tagjai. Végül már csak az irodalom igazi ellenségei ültek a küldetését beteljesített színpadi asztal körül.

Szív minden biztonnyal erre a pillanatra várt, hiszen csak most emelkedett fel a távoli sarokban álló fotelből. Jól tudta, hogy ilyenkor hangzanak el a legvitriolosabb szerkesztőségi pletykák, az írók pedig úgy csomagolják ki udvarias hallgatásukból a régi sérelmeket és új botrányokat, mint a munkások a nap végére tartogatott szalámis szendvicset. Erre várt, ezért érkezett, és mivel az asztal körül már többen dohányoztak, semmi nem akadályozhatta meg abban, hogy közénk üljön. Bizonyára csalódott, amikor szembesülnie kellett a ténnyel, hogy a kis márványasztal körül leginkább a húslevesről esett szó.

Éppen azt fejtegettem, mennyire gyűlölöm a vasárnap ebédeket, ahol az ilyen pompás fogást barbár módon még az obligát rántothússal és sült krumplival is megterhelik. Ilyenkor aztán az egész család órákig öntudatlan kómában fetreng, a nap további része pedig pocskéba megy — mások viszont épp ezt a gondtalan, bénító állapotot magasztalták, mint a munkahétben beálló jótékony filmszakadást, s olyan kifejezéseket kezdtek használni, hogy egy idő után kétségeim támadtak, vajon nem inkább a másnaposságról beszélnek-e, amiről szintén megvolt a véleményem. Így terelődött a beszélgetés a hétvégi napszakokra, hogy a péntek este, vagy a szombat délelőtt-e a legjobb, s ekkor ejtette el Szív azt a mondatát, mely az este során immár másodszorra repített vissza gyermekkorom naftalinszagú emlékei közé:

„A vasárnap délutánban már ott a halál lehelete.”

*

Szinte bizonyos voltam benne, hogy arra a vasárnap délutánra gondol, mikor Herrgottssohn Gellért, a vak zongorahangoló

felcsöngetett hozzánk az alagsorból, hogy apámmal elkészíttesse a portréját.

Ha visszagondolok a szülői ház falán lógó káprázatos festményekre, a selyemtapéta nyomott mintázatán egymást kergető faunok és szilfek incselkedő kavalkádjára, a tikfa asztalkákon álló, buja porcelánvázákra, melyek úgy néztek ki, mintha tejszínhabos tubusból nyomta volna ki őket egy művészi hajlamú mestercukrász, vagy csak felidézem magamban anyám pávamin-tás háziköntösét, melyet apám Mariano Fortuny műhelyéből hozott neki, s amit anyám ajtónyitáskor — bár éppen akkor semmi szükség nem volt rá — szemérmesen összehúzott púderillatú keblei fölött, még ma is feléled bennem az a szomorúsággal és szégyennel keveredő zavar, amit akkor éreztem Gellérttel szemben, hiszen ő volt az egyetlen, aki ebből a nagy gonddal felépített látványosságból, melyben én nap mint nap az életemet éltem, semmit sem láthatott.

Ha anyám annak idején nem ragaszkodik hozzá, hogy a nővérem igenis tanuljon csak meg zongorázni, vak ember valószínűleg soha nem lépi át a lakásunk küszöbét, gondoltam, s hirtelen azt is sajnálni kezdtem, hogy nincsenek élő virágaink, mivel anyám asztmája miatt a szemet gyönyörködtető meissenai és herendi porcelánkreációkban is csak a legkülönbözőbb üvegből, selyemből és papírból készült egzotikus művirágok sorakoztak.

Apám épp Szív Ernővel konyakozott, a szabadnapját élvezte, s egyáltalán nem voltunk biztosak benne, hogy vállalni fogja ezt a soron kívüli megbízást. Már jócskán benne jártunk az őszben, Herrgottssohn Gellért mégis elegáns nyári zakóban, nyakában kissé csalén álló kravátlival állt a lakásunk ajtajában, bár nekem az első pillanatban csak az tűnt föl, hogy sehol nem látom mellette Fannikát, aki pedig mindenhová elkísérte, hogy az utat mutassa neki. Mikor ideköltözésünk után néhány héttel először jöttek fel hozzánk, hogy Gellért gondjaiba vegye a hurcolkodástól kissé megviselt Bösendorferünket, még meglehetősen feszélyezett, hogy a fáradt tekintetű kislánnyal udvariaságból nekem kell beszélgetnem, most viszont úgy vizslattam a negyven körüli, tisztességben megőszült zongorahangoló mögött a folyosót, mint egy megcsalt szerető.

Mert ha nem hozza magával Fannikát, akkor miért jön egyáltalán?

Anyám először határozottan kijelentette, hogy apám vasárnap nem dolgozik, és mivel Gellért itt lakik a házban, igazán nem érti, miért pont most jutott eszébe ez a hóbortos ötlet. Mire Gellért szabódva beismerte, hogy ez az egyetlen alkalom, amikor Fannika a vasárnapi iskolában van és nem otthon, s egyelőre nem szeretné, ha tudomást szerezne a kép elkészültéről... és hogy természetesen tiszteletben tartja apám szabadnapját, mégis, ha lehetséges, legalább beszélne vele, mert biztos benne, hogy ha sikerül apám elé tárnia kényes helyzetét a maga teljességében, apám nem fogja visszautasítani a kérést, amiért hajlandó akár a megszokott díjszabásnál többet is fizetni.

Anyám, aki érzékeny lelkű, francia asszony volt, végül megszánta az ajtónkban esetlenül álldogáló férfit, és bejelentet-

te apámhoz — nekünk viszont indulnunk kellett, hogy Elisa nénémet meglátogassuk a Várhegyen; ezzel pedig fiatal életem egyik legnagyobb rejtélye vette kezdetét.

*

Tulajdonképpen csak most, jónéhány évtizeddel később jöttem rá, hogy az a félbeszakadt vasárnap délután csinált belőlem író, aki egész életében mással sem tölti az idejét, minthogy az elméjében őrzött, jól-rosszul sikerült pillanatfelvételek mögé igyekszik kitalálni valami elfogadható történetet. Mert éppúgy, ahogy anyám allergiás volt a virágok szemmel alig látható, miniatűr pollenszemeire, az én lelke finommechanikája meg azt nem volt képes elviselni, hogy a látott és hallott dolgokat a maguk befejezetlenségében, magyarázat nélkül kelljen elfogadnia.

A felismerés annyira kivont a felolvasás utáni beszélgetésből, hogy végül csak akkor ocsúdtam fel, mikor a szegényes zsákmánnyal elégedetlen Szív Ernő a vállamra tette a kezét, és atyai jóindulattal megkérdezte, nem akarok-e vele tartani a hamarosan megérkező, Pest irányába induló taxiban. S hogyan is utasíthattam volna vissza ezt az ajánlatot, mikor ő volt az egyetlen olyan személy, aki régen elhunyt apámon kívül szintén ott volt még az azóta régen lebontott műteremben, ahol — ebben biztos voltam — végül mégiscsak el kellett hangoznia a Herrgottssohn-portré igaz történetének?

A szokásos búcsúzkodás után megbeszéltük, hogy a taxi majd a Mátyás pince környékén fog kirakni engem, s ahogy a szemerkélő esőben az autónk megkerülte a Déli Pályaudvart, hogy aztán végigsuhanjon a Krisztina körúton az Erzsébet híd irányába, elkezdtem Szívnek arról a délutánról mesélni, egyelőre gondosan rejtve előle valódi szándékomat. Valahol a Naphegy lábánál járhattunk már, és gyomrunkban a forró, gazdagon fűszerezett húslevessel még az ablaküvegen túl füttyülő hideg is a szebbik arcát mutatta.

*

Talán soha nem nehezteltem úgy se anyámra, se Elisa nénire, mint aznap, meséltem Ernőnek a taxiban, a legjobban mégis a nővéremet irigyeltem, akinek otthon kellett maradnia, hogy a zeneiskolai vizsgakoncertjére gyakoroljon, s így minden esélye megett volna rá, hogy akár első kézből is megtudhassa, miért volt olyan fontos az a portré a vak zongorahangolónak. Őt viszont valószínűleg még akkor sem érdekelné Herrgottssohn Gellért története, ha maga Bajor Gizi adná elő neki személyesen egy magánaudiencián, puffogtam magamban, hiszen Wagner és Debussy után most éppen Chopinbe szerelmes.

Mikor anyámmal felértünk a Várhegyre, a nővérem valószínűleg még mindig a tüdőbajos lengyel fényképét csókolgatta kottafüzetekkel elbarikádozott lányszobájában — Louis-Auguste Bisson felvétele a zongoristáról apám kollekciójának egyik féltve őrzött darabja volt —, én viszont kedvetlenül lógtam a

lábam nagynéném divatjamúlt, biedermeier karosszékében, és elszakítva magam anyámék véget nem érő, francia nyelvű csevegésétől, ezer és ezer újabb variációban képzeltem el a titokzatos fényképezkedést. Még a metszett kristálypohárban élém tett, ínycsiklandó szultánkrém sem tudott megfogni, pedig ez a mazsolával, tejszínnel és édes bodzaléval készített csodadesszert Elisa néném egyik specialitása volt.

Elméleteim egyre burjánzó erdejében egy detektívregény nyomozójának hideg racionalitásával igyekeztem rendet vágni, s a megannyi valószínűtlennek ítélt magyarázat elvetése után végül arra jutottam, hogy csakis szerelem lehet a dologban. A hamar megözvegyült, vak zongorahangoló beleszeretett egy vidéki városka szintén világtalan lakójába, és vastag, Braille-írással kartonlapokon leveleznek! Most pedig szeretné megkérni a kezét! (Nagyon szerettem volna ugyanis, hogy végre Fanninak is legyen saját anyukája, és ne az enyémet nézze olyan szomjas, elárvult szemekkel, ahogyan minden alkalommal tette, ha véletlenül összefutottunk a lépcsőházban.) De hogy a különös leánykéréshez mégis miért lenne szükség egy olyan fotográfiára, melyet a saját szemével egyik fél sem láthat majd, ezen egy pillanatra fennakadtam.

Szerencsére éppen azidőtájt sikerült kilopnom apám könyvesszekrényéből az idősebb Nadar emlékiratait, s esténként azokat olvastam titokban a paplan alatt. Ezekben a bőbeszédű fotográfus részletesen leírja, hogy a fényképezés történetének kezdetén — amikor még gyakran megtörtént, hogy a portréfotózásra bejelentkező kliensek fizetés után azonnal távoztak a korai műtermekből, mivel nem tudták, hogy egy fényképet nem elég megrendelni, de modellt is kell állni hozzá — milyen hajmeresztő elméletek keringtek a fotográfia működését illetően. Ezek közül a leginkább Balzac elgondolása tetszett meg nekem, miszerint a térbeli testek végtelen számú leheletfinom, egymásra rétegzett felületből állnak, s a fotográfia voltaképpen nem tesz mást, minthogy az egyik ilyen réteget ejti rabul a dagerrotípia ezüstözött rézlemezen. (A tréfás kedvű Nadar szerint ez a meggyőződés korántsem tántorította el a nagy író attól, hogy maga is a felvevőgép elé álljon: tekintélyes pocakjának köszönhetően nem kellett attól tartania, hogy a sok fényképezkedés során egyszerűen kifogy a testét alkotó rétegekből.)

Hogy miért hittem, hogy a balzaci gondolatmenet kiegészítheti Herrgottssohn Gellértet szorult helyzetéből, azt máig nem tudom; mindenesetre akkor úgy ítélt meg, ez az elmélet kitűnő ürügy lehet ahhoz, hogy a zongorahangoló megpróbálja apám elől elrejtetni kérésének valódi indokait, s azzal érveljen, hogy bár a szíve választotta maga is tökéletesen világtalan, mégis úgy gondolja: megbocsáthatatlan udvariasság volna a részéről, ha a közeljövőben postázandó leánykéréshez nem mellékelne magából legalább egy darabot, ha már személyesen nem tud leutazni hozzá. Most, ahogy Szív Ernővel kettesben hajtottunk keresztül a budai éjszakán, már tisztán láttam, hogy a jelenetben, melynek során apám nevetve világosítja fel a kezét tördelő ügyfelet a fényképezési eljárások fizikai és kémiai hátteréről,

valójában apám és Szív megismerkedésének történetét játszotam újra, bizonyára azért, mert szerettem apámat a szenvedélyes Nagy Leleplező szerepében látni, mint a tudomány és a felvilágosodás bajnokát.

Sem Anyám, sem Elisa néni nem értette, mitől támadt hirtelen olyan határtalan jókedvem a várhegyi látogatás vége felé, hogy örömben egyetlen lendülettel belapátoltam az asztalon régóta árválkodó szultánkrémet. Pedig csak annyi történt, hogy képzeletem lázasan dolgozó színházában az apám előadásától megszegyenült zongorahangoló végül lehajtott fejjel kinyögte a megoldást:

„Dehát az anyja...”

Innentől pedig már teljesen világos volt számomra, hogy a titokban elkészített portréval Gellért valójában nem a távoli kisváros világtalan kisasszonyát akarja megnyerni magának — hiszen az ő szerelmében már egészen bizonyos volt —, hanem a lány egészséges szemű édesanyját, akinek a beleegyezése nélkül soha nem köttethetett volna meg a frigy, melytől az özvegy férfi magányos élete jobbra fordulását remélte.

Mire az Elisa nénitől való búcsúzkodás után végigsétáltunk a Tóth Árpád sétányon, hogy a Szent György térre érve siklóval ereszkedjünk le a Duna-partra, már rég nem a portré elkészítésének vélt vagy valós indokai, hanem sokkal inkább a fényképezkedés technikai körülményei álltak érdeklődésem középpontjában.

Hiszen hányszor magyarázta apám lefekvés előtt, mikor a műhely bezárása után még egy kis időt eltöltött a szobámban, hogy a portrékészítés legfontosabb eleme a tekintet, mert egyedül az képes kivezetni a kép nézőjét a felvétel keretein túlra, az életbe, s hogy enélkül portrét nem is lehet készíteni, legfeljebb halotti maszkot! Apám mindig különös figyelmet szentelt ennek a részletnek, és a műtermet is — mely az egyetlen helyiség volt a lakásban, melyet nem anyám rendezett be — ennek megfelelően alakította ki: jól ismertem az üvegtető alatt végigfutó frízek egy-egy feltűnő színnel kiemelt részletét, és a falakon látszólag véletlenszerűen, valójában a legpontosabb számítások alapján elhelyezett képekből és egyéb műtárgyakból álló rendszert, melyek mind arra szolgáltak, hogy a legkülönbözőbb fajtájú és típusú portrék elkészítésekor mintegy támasztékul szolgáljanak a modell tekintetének — s amelyeknek apám most semmi hasznát nem vehette, ezért meglehetősen fejtörést okozhatott neki, hogy tekintet hiányában mégis hogyan készítse el a portrét, amit, meghallgatva Gellért vallomását, természetesen a kissé kedvezőtlen vasárnap délutáni fények ellenére is elvállalt.

A Clark Ádám téren anyámmal bérkocsiba szálltunk, s ahogy történetemben az elegáns, sötét kocsit áthaladt a Lánchíd első diadalíve alatt, egy évtizedekkel későbbi időben a Szív Ernővel megosztott taxim is ráfordult a szomszédos Erzsébet hídra. Párhuzamosan haladt a két kocsi a két, egyformán hideg éjszakában, s akármelyikben ültem is abban a pillanatban, tudtam, hogy nem sok időm maradt a történet befejezésére. Még

néhány perc, és anyámnak biztosan beszélgetni támad kedve, Szív Ernő pedig valahol a pesti Dunapart közelében lakik, és hamarosan kitesz a Mátyás-pince előtt.

Mint már annyiszor, amikor bajba kerültem, szorult helyzetemből most is az egyébként marslakónak és félőrültnek tartott, számtalanszor lesajnált és kifigurázott nővérem mentett meg: mikor ugyanis apám épp a legmélyebb szakmai tanácsalansággal meredt a kamera elé állított, félszegen a semmi-be tekintő Herrgottssohn Gelléltre, ő a lakás legtávolabbi végében lévő zeneszobában, mintha csak istenek vezetnék apró, elefántcsontfehér kezeit, elkezdte játszani Chopin valamelyik levendulaillatú mazurkáját — és a vak zongorahangoló hirtelen nemcsak a fülével és világtalan szemével, de egész arcával figyelni kezdett a tapétaajtókon és folyosókon át beszűrődő, távoli hangjegyekre, apámnak pedig nem volt más dolga, mint exponálni, s már kész is volt a portré, rajta az egyik legmegnyerőbb tekintettel, amit vak ember csak produkálni képes.

*

A taxi leparkolt a Váci és a Duna utca sarkán, és már kászálódtam is kifelé a taxiból, amikor Szív még mindig elgondolkozva nézte a várost a hátsó ülésről. Jól tudtam, hogy mindketten ugyanabban a betegségben szenvedünk, így biztos lehetek benne, hogy ő, akinek alkalmá volt ott maradni apám mellett azon a délutánon, élt a lehetőséggel, és pontosan tudja, mi hangzott el valójában apám műtermében. Sőt, talán már meg is írta valamikor, csak én nem olvastam elég figyelmesen a cikkeket, vagy direkt valami számomra ismeretlen vidéki lapban közölte le, hogy megkíméljen az igazságtól. Nem szóltam, de a várakozással teli csendből úgyis tudhatta, mire vagyok kíváncsi.

„Most bizonyára azt várod tőlem, hogy azt mondjam: természetesen egészen másként történt a dolog”, szólalt meg végül az öregedő hírlapíró, „és ezt is fogom tenni. De ha nem harag-

szol, megkíméllek a részletektől. Csak annyit mondok: emlékszel a Proust anyjáról készített próbafelvételekre? Apád még az ifjabb Nadarnál is nagyobb fényképész volt.”

Úgy néztem rá, mintha ő maga lenne a retus nélküli Bajor Gizi. Talán akkor értettem meg igazán a fiatal Szívet, aki szenvedélyes megismerkedésüktől kezdve mindig apámmal fotográfáltatta a nőket, akikbe hosszú élete során beleszeretett, persze csak miután élőben is jól megnézte őket magának, sőt, talán már a szakításon is elgondolkodott. Még szerettem volna valamit mondani vagy kérdezni tőle, de a hangtalanul vacogó Szív becsukta a taxi ajtaját, és tovább hajtattott, egyedül hagyva engem a fagytól repedező utcasarkon, mely fölé úgy magasodtak a Klotild-paloták szmogtól megfeketült tornyai, mint egy másodosztályú vámpírfilmben.

Herrgottssohn Gellértet valóban akkor láttam utoljára, amikor a fényképezés után néhány nappal feljött az elkészült felvételért — utána viszont nyomtalanul eltűnt a házunkból Fannikával együtt, s most már azt is tudtam, hogy a szüleim hazudtak nekem, amikor azt mondták: vidékre költöztek mind a ketten, mert a vak zongorahangoló végül ott találta meg a boldogságot. Az órára néztem, s lassan végigkövettem a szememmel a piros másodpercmutatót, ahogyan túljutott az éjfelen. Mintha a forgalom, a főváros megannyi távoli és közeli zaja is egyszerre elhallgatott volna, csak a hóesés semmihez sem hasonlítható, tompa szitálását lehetett hallani, ami úgy indult meg, mintha csak Szív Ernő késő éjszakai végszavára várt volna a lassan kimúló november fedezékében.

A barátomra gondoltam, ahogy a vers hőse fölött összezárul az óceán vizeit, és gyorsan halványulva eltűnnek a zuhanó test körvonalai, mint egy fényt kapott felvételen. Kitért a tél, kitért a tél, motyogtam magam elé, ahogy a kabátomat összehúzza elindultam az éjszakai buszhoz, mert eszembe jutott, hogy a kávéházakban már nincsenek újságosfiúk, hogy az utolsó irodalmi estek utáni szokásos híreket bejelentésük.

